

Kumppanuus ja vuorovaikutus
syyspäivät 24.10.2009 Lahdessa

Tuula Tonttila
kasvatustieteen tohtori

Vanhemmuuden kokemukset ja kasvatuskumppanuuden merkitys vammaisen lapsen perheessä

1. Vanhemmuuden kokemus

Vanhemmuus on elämänjakso, jossa siirrytään äidin ja isän rooleihin. Se on myös ihmisen elämänkaaren muutosprosessi ja yksilöllinen kehitystehtävä, joka kasvattaa vanhempia ihmisinä. Lapsensa kasvun myötä vanhemmat kohtaavat monia uusia haasteita. Vanhemmat tarvitsevat tukea ja kasvatuskumppanuutta erityisesti silloin, kun perheessä on vammaisen tai ongelmallisesti käyttäytyvä lapsi. Riittävän varhaista tukea vanhemmuuteen tarvitaan monissa perheissä ja vanhemmuudelle tulisi palauttaa sille kuuluva arvostus. **Vanhempien kiintymys ja kodin merkitys on aina ensisijainen lapselle. Sitä ei kukaan kasvatuksen ammattilainen pysty hänelle korvaamaan.**

2. Varhainen vuorovaikutus perheessä

Äidin ja lapsen välinen varhainen vuorovaikutus on tiedostettu erityisen tärkeäksi molemmille osapuolille. Nämä tutkimustulokset ovat tuoneet vanhemmuustutkimuksiin lisää syvyyttä. Ymmärretään, että vastavuoroisuus on tärkeää myös äidin kiintymyssuhteen kehittymiselle. Lapsen katsekontakti, hymy ja ääntely ruokkii äidin kiintymyksen muodostumista. Äidin psyykinen herkkyys synnytyksen jälkeen siihen liittyvine riskitekijöineen tunnustetaan nyt entistä paremmin. Lapsen vammaisuuden on todettu olevan yksi riskitekijä äidin ja lapsen väliselle kiintymyssuhteelle. Äidin huoli lapsesta ja omasta jaksamisestaan heijastuu helposti vuorovaikutukseen. Äidin huolestunut ja väsynyt olemus viestittää vauvalle, että asiat eivät nyt ole kunnossa. Äidin tunteet saattavat olla ristiriitaisia ja hämmentäviä. Silloin on tärkeää, että isä ottaa osan hoitovastuusta. Puolisoiden molemminpuolinen tuki ja kasvatusvastuun jakaminen tukee äidin jaksamista parhaiten. Omassa tutkimuksessani (Tonttila 2006) tuli esille, että **äidit pitivät puolisoon antamaa tukea tärkeimpänä voimavaranaan.**

3. Kasvatuskumppanuuden merkitys

Kasvatusvastuun jakautuminen perheen ja yhteiskunnallisten instituutioiden kuten päiväkodin ja koulun kesken herättää jatkuvasti keskustelua. Kasvatuksen ammattilaisten puheessa kuuluu huoli perheiden ja lasten puolesta. Vanhempien vastuuta ja oikeutta lapsensa kehityksestä halutaan vahvistaa ja oikeita tapoja vanhemmuuden tukemiseksi etsitään käytännön työssä ja tutkimuksissa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet asiakirjassa vuodelta 2003 puhutaan kasvatuskumppanuudesta, jolla tarkoitetaan vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa.

Kasvatuskumppanuutta tarvitaan erityisesti silloin, kun lapsen kehitykseen ja kasvatukseen liittyy isoja haasteita. Nykyisin käytössä oleva moniammatillinen työote, jossa kaikki lapsen kanssa työskentelevät ammatti-ihmiset kokoontuvat vanhempien kanssa yhteisen pöydän ääreen, on havaittu hyväksi. Silloin vanhemmat ovat kuulemassa ne asiat, joita välitetään ja näin heidän ei tarvitse osallistua moniin erillisiin palavereihin. **Näin ammatti-ihmisille välittyy vanhempien esille tuoma kokemuksellinen tieto omasta lapsestaan, mikä on kuntoutuksen kannalta ensiarvoisen merkittävää.**

4. Vanhemmuuden tuki varhaiskasvatuksessa

Esittelen väitöskirjassani niitä kasvatuskumppanuutta rakentavia toimintamuotoja, joilla päiväkodin henkilökunta on tukenut vanhemmuutta. Kumppanuuden pohjana on tutustuminen ja luottamuksen rakentuminen, silloin yhteistyöllä on mahdollisuudet syventyä jaettuun kasvatustehtävään. Erilaiset tukemisen muodot voidaan tiivistää kolmeen tukimuotoon:

Henkinen tuki sisältää keskusteluja, joilla pyritään vahvistamaan äidin ja lapsen välistä suhdetta kannustamalla, rohkaisemalla ja myönteisen palautteen antamisella. Luottamuksellinen keskustelu tunteiden ja kokemusten jakaminen ja kuulluksi tuleminen vahvistaa vanhempien myönteistä käsitystä itsestään vanhempina.

Tiedon jakaminen on keino lisätä vanhempien päätäntävaltaa ja vastuuta lapsen kuntoutuksesta. Näin myös vanhempien kasvatustietoisuus lisääntyy. Vastavuoroisesti vanhempien antama tieto omasta lapsesta auttaa henkilökuntaa lapsen kuntoutuksen toteuttamisessa.

Konkreettinen tuki merkitsee päivähoitopaikan tarjoamista siinä muodossa kuin perhe tuntee tarvitsevänsä. Myös se, että henkilökunta ottaa osavastuun lapsen kuntoutuksesta, keventää vanhempien osuutta.

Vanhemmuuden kasvuprosessi sisältää paljon myönteistä. Myös vammaisen lapsen vanhempana on mahdollista löytää tämän prosessin mielekkyyttä ja kasvaa ihmisenä. **Vanhemmuus vammaisen lapsen perheessä koostuu pienistä ilon pisaroista, kun huomataan ne pienetkin edistysaskeleet lapsen kasvussa ja kehityksessä.**

Kasvatuksen ammattilaisille on tärkeää jatkuvasti kehittää omaa työtään kokemusten myötä. Tutkijana olen saanut mahdollisuuden olla osallisena monen perheen kasvuprosessissa. Se on avannut uusia näkökulmia vanhemmuuden ilmiöön sekä tutkijana että kasvatuksen ammattilaisena.

Väitöskirja 2006

Vammaisen lapsen äidin vanhemmuuden kokemus sekä lähiympäristön ja kasvatuskumppanuuden merkitys

Helsingin yliopisto